

Перелік джерел посилання

1. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ Мін'юсту України від 03.03.2015 № 301/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
2. Про затвердження Змін до Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ Мін'юсту України від 28.04.2020 р. № 1540/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-20#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
3. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.09.2023) затв. Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
4. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказом Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
5. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності : наказ Мін'юсту України від 02.06.2023 р. № 2111/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0933-23#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

Особливості огляду місця події в умовах воєнного стану

Тетяна Матюшкова,

канд. юрид. наук, доц., Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Вінниця, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7973-4581>, e-mail: t.matiushkova@gmail.com

Розглянуто особливості огляду місця події, який проводять в умовах воєнного стану. На підставі аналізу нормативно-правової та наукової літератури визначено основні особливості підготовчої, робочої та завершальної стадій огляду місця події.

Ключові слова: особливості огляду місця події; воєнний стан; підготовча, робоча та завершальна стадії.

Features of Investigating a Crime Scene During Martial Law

Tetiana Matiushkova

This article examines the peculiarities of a crime scene investigation under martial law status. Based on an analysis of legal and scientific literature, it identifies the primary characteristics of the preparatory, operational, and concluding stages of the crime scene investigation.

Keywords: *crime scene investigation features; martial law; preparatory, operational, and concluding stages.*

Станом на 1 серпня 2023 року в Україні зареєстровано майже 89 тисяч кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Зокрема, за ст. 438 Кримінального кодексу України («Порушення законів та звичаїв війни») [1], 2022 року зареєстровано 49 483 злочинів, а за 7 місяців 2023 року — уже 37 476 [2; 3].

Запровадження воєнного стану суттєво вплинуло на підготовку, проведення та фіксування огляду місця події. Водночас виникла потреба збагатити знання слідчих і прокурорів у галузі міжнародного гуманітарного права (далі — МГП) із метою належного фіксування відповідних слідів злочину на місці події, оскільки за відсутності доведення зв'язку діяння зі збройним конфліктом унеможливується міжнародне кримінальне переслідування за його вчинення. Це означає, що одним із важливих завдань огляду місця події стає визначення та фіксування ознак учинених злочинів

саме в контексті міжнародного збройного конфлікту. Такими ознаками можна, зокрема, уважати: сліди застосування заборонених методів і засобів ведення війни; сліди вчинення злочинів проти осіб, які перебувають під захистом МГП (як-от: цивільних осіб, медичного й духовного персоналу збройних сил, комбатантів, військовополонених, персоналу організацій цивільної оборони, захисту культурних цінностей та ін.); сліди вчинення злочинів проти гуманітарних операцій, культурних цінностей, що перебувають під захистом МГП, тощо.

Аналіз нормативно-правової та наукової літератури дає змогу також визначити наведені далі особливості огляду місця події в умовах воєнного стану.

На підготовчій стадії. Динамічність змін оперативної обстановки та можливі зміни первинної обстановки місця події на певній ділянці місцевості або приміщення внаслідок бомбардування, артилерійського, мінометного обстрілу або інших обставин можуть унеможливити проведення додаткового або повторного оглядів. Зазначене обумовлює необхідність ретельної підготовки слідчого і/або прокурора до огляду місця події для збирання вичерпного обсягу доказової інформації.

Також в умовах воєнного стану підготовча стадія огляду місця події суттєво збільшується за рахунок таких заходів:

- 1) ужиття заходів із максимально можливого забезпечення учасників цієї слідчої (розшукової) дії (підготувати бронезилети, каски, інші засоби захисту, провести відповідний інструктаж тощо);
- 2) організація взаємодії з головами військових адміністрацій населених пунктів та головами громад, до повноважень яких належить обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій, а також демонтування будівель і споруд, які за результатами обстеження визнано аварійно небезпечними й такими, що становлять загрозу життю людей;
- 3) залучення як спеціалістів військових та інших фахівців відповідного профілю (рятувальників ДСНС, експертів-вибухотехніків, саперів, лікарів тощо) для, зокрема, перевірки території місця подальшого огляду на предмет відсутності вибухових пристроїв і речовин з метою забезпечення учасників слідчо-оперативної групи;
- 4) залучення в окремих випадках до участі в огляді очевидців події;
- 5) необхідність координувати свої дії із Радою оборони відповідного регіону або військовою адміністрацією (у разі утворення) або військовим командуванням у разі проведення огляду місця події на таких специфічних об'єктах, як, наприклад, захисні споруди цивільного захисту [4].

У зв'язку із цим доцільно заздалегідь визначитись із Центрами координації та взаємодії органів державної влади з військовим командуванням, до створення яких долучаються військово командування, облдержадміністрації, центральні органи виконавчої влади, інші державні органи.

На робочій стадії. За умови здійснення безперервного відеозапису перебігу й результатів огляду житла або іншого володіння особи, їх проведення можливе без залучення понятих, якщо це є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя або здоров'я (ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України, далі — *КПК України*) [5]. Зважаючи на зазначені обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, вважаємо за доцільне додавати до протоколу відповідні підтвердні документи (про повітряну тривогу, обстріл, інші причини), що унеможливили залучення понятих до огляду житла або іншого володіння особи.

Робоча стадія огляду місць учинення воєнних злочинів потребує збирання значного обсягу речових доказів. Обов'язковими залишаються: докладний опис виявлених предметів, їх фотографування і/або відеозапис на місці безпосереднього виявлення з фіксуванням основних ознак як цих предметів, так і обстановки місця злочину; складання схем місця події; копіювання або вилучення об'єктів-слідів, їхніх слідоносців, зразків речовин тощо. Під час огляду місця події доцільно керуватися правилами

збирання речових доказів відповідно до виду злочину, сліди якого фіксують, зокрема тими, які обумовлено відповідними міжнародними протоколами.

Під час огляду місця вчинення воєнного злочину слід пам'ятати, що його розташування саме може стати цінною інформацією в установленні наявності ймовірних злочинців у цьому районі, а також може розглядатись як складова картини переміщення ймовірних злочинців та інших контекстних елементів воєнних злочинів. У зв'язку із цим у протоколі огляду місця події слід чітко визначити його розташування з використанням комплексу як традиційних методів (зазначення адреси), так і сучасних технічних засобів і програм (наприклад, *GPS*-координат або посилання на *Google*-мапі).

Під час огляду місця події можуть бути виявлені офіційні й неофіційні документи, що сприятимуть установленню кола осіб, причетних до підготовки, учинення і, можливо, приховання злочинів в умовах воєнного стану (наприклад, логістичні записи, журнали чергувань, ситуаційні звіти, військові плани або стратегії, записи комунікації, письмові директиви й накази, особисті службові документи військовослужбовців, нотатники тощо). Огляд, опис, копіювання та вилучення таких об'єктів слід виконувати за правилами поводження з документами — речовими доказами з метою забезпечення їх збереження у незмінному вигляді для подальших досліджень.

Також на місці події можуть бути виявлені численні тіла жертв і злочинців, їхні фрагменти, що обумовлює тісну співпрацю із судово-медичними експертами або лікарями з метою огляду трупів і відбирання біологічних зразків для подальших експертних досліджень.

На завершальній стадії. Згідно з положеннями ст. 615 КПК України наразі можливі, по-перше, фіксування процесуальних дій під час кримінального провадження у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, окрім випадків, коли фіксування за допомогою технічних засобів неможливе через технічні причини та, по-друге, складання протоколу огляду місця події не пізніше сіддесяти двох годин від моменту його завершення (за відсутності можливості скласти процесуальні документи безпосередньо під час проведення й за умови, що перебіг і результати огляду фіксували доступними технічними засобами) [5]. Це означає, що навіть попри доцільність фото- і відеофіксування огляду місця події, в умовах воєнного стану можливою стає його фіксування тільки у протоколі конкретної слідчої (розшукової) дії. У разі фіксування перебігу та результатів огляду місця події доступними технічними засобами, дозволено складати протокол не пізніше сіддесяти двох годин від моменту завершення огляду. Також через масштабність окремих місць учинення воєнних злочинів, фіксування перебігу та результатів таких оглядів потребує створення кількох слідчо-оперативних груп, роботу яких слід організувати паралельно й одночасно.

Резюмуючи викладене, маємо зауважити, що перелік зазначених вище особливостей підготовки, проведення та фіксування огляду місця події в умовах воєнного стану не є вичерпним. Ці особливості також можуть бути обумовлені відтинком часу з моменту вчинення злочину до моменту виявлення його слідів і проведення огляду, участю в огляді фахівців Міжнародного кримінального суду, іншими обставинами, що потребують подальших досліджень та узагальнень.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.08.2023).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Офіс Генеральн. Прокурора : офіц. вебсайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 05.09.2023).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-липень 2023 року / Там само. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 05.09.2023).

4. План запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні : затв. розпоряд. КМУ від 24.02.2022 р. № 181-р (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

Електротехнічна експертиза: роль у відновленні енергетичної галузі країни

Олег Мешков,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3046-6018>, e-mail: meshkov@hniise.gov.ua

Цілеспрямовані атаки агресора на об'єкти електроенергетики призвели до серйозних збоїв у забезпеченні сталого та надійного електроживлення всіх без винятку споживачів. Відновлення технічних можливостей щодо забезпечення електроенергією, передусім, критично залежних та тих, що забезпечують життєдіяльність країни, є актуальним та першочерговим завданням. Електротехнічна експертиза має відіграти певну роль у відновленні електроенергетичної галузі країни.

Ключові слова: електротехнічна експертиза; дослідження обсягу виконаних робіт; визначення технічного стану обладнання.

Electrical Engineering Examination: Its Role in Restoring the Country's Energy Industry *Oleh Mieshkov*

Deliberate aggressor attacks on power facilities have resulted in significant disruptions in ensuring a stable, reliable power supply to all consumers without exception. Restoring technical capabilities to ensure electricity supply, especially for critical, life-sustaining purposes in the country, is a pertinent and top-priority objective. Electrical engineering examination is expected to play a specific role in revitalizing the country's power industry.

Keywords: electrical engineering examination; assessment of work performed; equipment's technical diagnostics.

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію нашої держави. Триває бомбардування наших міст та селищ, гинуть мирні люди. Одним з найогидніших проявів агресії є цілеспрямоване завдання ударів по об'єктах критичної інфраструктури. Особливе місце серед них посідають об'єкти енергетичної інфраструктури, що забезпечують життєво необхідне: без електроенергії неможливе повноцінне водопостачання та водовідведення, не в повному обсязі можливе медико-санітарне забезпечення, критичним для тепlopостачання є стабільне електроживлення обладнання особливо в зимовий період, виникають перебої в забезпеченні населення продуктами, постачання пально-мастильних матеріалів, газопостачання тощо. Усе це призводить до масштабних негативних довгострокових наслідків. Зрештою може виникнути й гуманітарна катастрофа, починаючи з масового переміщення населення, неможливості влади забезпечити елементарні умови існування людей, спалаху та поширення інфекційних хвороб та закінчуючи масовим голодом. Такі проблеми мають тривалий характер та можуть виходити за межі однієї країни.

Із жовтня 2022 року агресором здійснюються систематичні цілеспрямовані удари по об'єктах електроенергетики: ракетних ударів та нападів БПЛА зазнали електростанції, магістральні мережі електропередавання, крупні та вузлові підстанції високої напруги. Пошкодження цих об'єктів призводить до ефекту доміно — віялові та аварійні відключення електроенергії у розпал опалювального сезону, припинення водопостачання та